

ODOLNOST

míst velení

Praxe velení ukazuje, že vědeckotechnická revoluce klade na proces velení vojskům kvalitně nové požadavky, za kterými současný systém, metody a prostředky velení zaostávají.

XIV. sjezd KSČ vytyčil závažné úkoly v oblasti racionalizace řízení, které vzhledem k disproporcím na všech stupních velení ČSLA nabývají zvláštní důležitosti a významu pro celkovou obranyschopnost státu.

Zkušenosti z minulých válek ukazují, že každá bojující strana se snažila narušit systém velení vojskům druhé strany, neboť to mnohdy znamenalo vítězství nad nepřítelem.

Současné prostředky vedení války a jejich zvýšená bojová pohotovost umožňují v krátkých lhůtách zasahovat a ničit cíle na velkých prostorech s vysokými výsledky. Na druhé straně zvětšené možnosti odvetných úderů ostře stanoví do popředí otázku zachování životnosti orgánů velení.

Pravděpodobný nepřítel počítá místa velení, spojovací uzly a radiolokační centra strategického a operačního stupně za objekty, které vzhledem ke své funkci představují nedílnou součást jaderné moci protivníka. Proto jsou tyto objekty jedněmi z prvořadých cílů a k jejich ničení nebo paralyzování jejich funkce zaměřuje nepřítel činnost všech druhů svých sil a prostředků. Z toho vyplývá důležitost neustále zvyšovat odolnost míst velení všech stupňů.

Obsah a pojetí odolnosti míst velení

Obsah pojmu „Odolnost míst velení“ není dosud přesně vymezen. Naše řády a předpisy se otázkami odolnosti zabývají jen z obecného hlediska, se zřetelem na odolnost bojové techniky a dopravních prostředků, nebo z hlediska ženiijního zabezpečení. O odolnosti se hovoří rovněž ve spojitosti se spojovací soustavou — při organizování spojení za obrany.

Naše odborná literatura řeší otázky odolnosti míst velení jen sporadicky.

Někteří sovětsí vědečtí pracovníci uvádějí ve svých pracích tuto definici pojmu odolnosti míst velení: „Odolnost míst velení spočívá v jejich schopnosti nepřetržitě velet vojskům v průběhu činnosti v jakýchkoli podmínkách a zejmé-

na při jejich napadení jadernými zbraněmi, biologickými a chemickými látkami a klasickými bojovými prostředky.“

Někteří polští vědečtí pracovníci pod pojmem odolnost míst velení chápou jejich schopnost nepřetržitě a pevně řídit bojovou činnost podřízených vojsk v podmínkách všestranného působení nepřítele. Z této definice pak odvozují dvě skupiny problémů. Prvá skupina obsahuje problémy jejichž cílem je maximálně zajistit odolnost míst velení se zřetelem na různorodé působení nepřítele, zatímco druhá skupina obsahuje problematiku zdokonalení vlastní funkce míst velení a zajištění jejich nepřetržité činnosti.

Tyto názory mají některé shodné rysy:

- konstatují existenci rušivých vlivů působících na základní funkci systému;
- vyjadřují potřebu eliminovat tyto vlivy;
- hodnotí daný systém podle stupně eliminace rušivých vlivů;
- systémy, které v únosné míře eliminují rušivé vlivy, jsou hodnoceny jako odolné;
- nezmiňují se o působení vlastních vojsk a přírodního prostředí, které je z hlediska systémového přístupu k řešení daného problému nutné pokládat rovněž za rušivé vlivy.

Z existence rušivých vlivů na základní funkci míst velení můžeme odvodit tuto definici odolnosti míst velení:

Odolnost míst velení je schopnost míst velení vzdorovat účinkům rušivých vlivů bez podstatného narušení velení vojskům v jakýchkoli podmínkách.

Z této definice vyplývá, že hlavním obsahem odolnosti je zabezpečit schopnost míst velení k nepřetržitému velení vojskům v důsledku eliminace nebo alespoň snížení účinnosti působení rušivých vlivů.

Velení chápeme jako proces a také jako systém. Objektívni podmínkou velení je existence organizované soustavy — velitelství, která se skládá z těchto základních prvků:

- lidí a techniky (prostředků velení).

Celková odolnost místa velení je tedy ve skutečnosti charakterizována odolností jeho jednotlivých prvků — lidí a techniky, které vytvářejí různé složky (oddělení, skupiny apod.), proti působení rušivých vlivů.

Organizační strukturu systému velení na stupni vševojskové armády v polních podmínkách tvoří: velitelské stanoviště, předsunuté velitelské stanoviště, týlové velitelské stanoviště, případně záložní velitelské stanoviště, v některých případech pomocné velitelské stanoviště nebo i další záložní štáby. To znamená, že při zkoumání odolnosti míst velení vševojskové armády by se měla řešit odolnost systému jako celku a dále odolnost jednotlivých míst velení zvlášť.

Současně je třeba vzít v úvahu důležitost jednotlivých složek míst velení **pro plnění dané funkce**, která je různá, i když všechny složky jsou pro komplexní plnění funkce potřebné. Proto také „váha“ jednotlivých složek míst velení z hlediska stability má různé hodnoty.

Systém „Odolnost míst velení“ a jeho struktura

Místo velení je objektivní realita, která obsahuje „nekonečný počet proměnných a tedy i nekonečný počet možných systémů (Ashby, Kybernetika, str. 63)“. Zatím neurčený počet proměnných vytváří systém odolnosti míst velení, který chceme zkoumat.

Při analýze systému odolnosti míst velení je třeba najít a zkoumat jednotlivé prvky systému a jejich chování, tj. reakci systému jako celku a jeho jednotlivých prvků na působení vnějších a vnitřních vlivů. Zaváděný systém na odolnost míst velení je tedy svou povahou systémem abstraktním.

Jednotlivé prvky systému odolnosti míst velení je možné zařadit podle úrovně rozlišení do určité třídy, přičemž každý prvek můžeme dělit na podprvky s větší rozlišovací úrovní.

V nejhrubším dělení lze strukturální členění systému odolnosti míst velení rozvést takto:

I. Odolnost míst velení proti působení vnějších rušivých vlivů:

1. Odolnost míst velení proti působení nepřítele a to
 - a) nepřátelského průzkumu všeho druhu;
 - b) ZHN nepřítele;
 - c) klasických zbraní nepřítele;
 - d) protiradiotechnické činnosti nepřítele;
 - e) psychologického nátlaku nepřítele.
2. Odolnost míst velení proti rušivým vlivům vyplývajícím z činnosti vlastních vojsk se zřetelem na
 - a) současnou a předpokládanou činnost;
 - b) úkoly vojsk;
 - c) vztahy mezi jednotlivými podsystémy vojsk;
 - d) rušivé vlivy na spojovací systém.
3. Odolnost míst velení proti rušivým vlivům vyplývajícím z faktoru času se zřetelem na
 - a) včasnost rozhodování;
 - b) včasnost přemísťování míst velení;
 - c) včasnost varování vojsk;
 - d) pokles radiace;
 - e) inkubační doby nemocí, atd.
4. Odolnost míst velení se zřetelem na vliv terénu z hlediska
 - a) topograficko-geodetického;
 - b) hydrometeorologického.

II. Odolnost míst velení proti působení vnitřních rušivých vlivů

1. Odolnost míst velení z hlediska připravenosti osob k plnění funkčních povinností se zřetelem na
 - a) morálně politickou připravenost;
 - b) odbornou připravenost;
 - c) psychickou připravenost a fyzickou odolnost;
 - d) rozmístění kádrů.
2. Odolnost míst velení z hlediska působení organizačního uspořádání se zřetelem na
 - a) jejich rozmísťování a členění;
 - b) obnovu a převzetí velení;
 - c) přemísťování míst velení;
 - d) ochranu a obranu míst velení;
 - e) vlastní organizační strukturu míst velení.

3. Odolnost míst velení z hlediska působení pracovního režimu se zřetelem na :

- a) přepravní techniku;
- b) mechanizační a automatizační techniku;
- c) spojovací techniku;
- d) ženijní techniku, atd.

Ke stanovení jednotlivých prvků systému odolnosti míst velení můžeme přistoupit i jinými způsoby. Jedním z možných přístupů je posoudit vzájemnou souvislost systému odolnosti míst velení s požadavky kladenými na systém velení, tj. s pružností, manévrovostí, pevností, nepřetržitostí, spolehlivostí, efektivností apod. K tomu by byla nutná analýza vzájemných vazeb a vztahů a jejich případných překrytí. Tím můžeme stanovit charakteristiky prvků systému odolnosti míst velení a potom i odvodit prvky systému.

Na současném stupni poznání je však toto dělení pro analytickou práci a klasifikaci prvků systému odolnosti míst velení značně složité a může subjektivně ovlivnit konečné závěry. Proto jsme zvolili klasifikaci prvků odolnosti míst velení podle působení rušivých vlivů, u které lze předpokládat větší objektivnost.

I když uvedený systém odolnosti míst velení je systémem abstraktním, vychází se při výzkumu z konkrétních míst velení.

Rušivé vlivy působící na odolnost míst velení

Varieta rušivých vlivů působících na místa velení, resp. na jejich odolnost, je velická. Můžeme ji klasifikovat z různých hledisek. Z hlediska systémového přístupu se pro daný úkol zdá však nejúčelnější dělení na:

- vlivy vnější a
- vlivy vnitřní.

Druhé hledisko nám diktuje rozlišovat varietu rušivých vlivů podle jejich zdrojů. Podle této klasifikace jsou na prvním místě:

- vliv nepřítelů,
- vliv ZHN a
- vliv vlastních vojsk,

které se vyznačují vysokou neurčitostí, velkým počtem rušivých působení a celkem nerovnoměrným, pravděpodobnostním rozdělením jejich výskytu.

Rušivé vlivy však mohou vycházet rovněž z komplexu takové reality, jako je přírodní prostředí. K nim patří:

- vliv terénu,
- vliv počasí a
- časové podmínky.

Tyto rušivé vlivy nepůsobí záměrně, cílevědomě a jejich varieta je prakticky vymezitelná. Neurčitost je oproti vlivům nepřítelů a ZHN nesporně nižší.

Rušivé vlivy vycházející z vlastního dynamického systému (vnitřní rušivé vlivy) mají nejmenší frekvenci ze všech a jejich pravděpodobnostní rozložení je v celku známé. Mají tu vlastnost, že v procesu bojové praxe, výcviku a výchovy štábů, zdokonalování techniky s používáním metod řízení se jejich varieta neustále snižuje.

Mezi tyto rušivé vlivy můžeme zařadit:

- připravenost osob k plnění funkčních povinností;
- organizační strukturu míst velení;

- pracovní režim velitelů a štábů;
- technické vybavení.

Jestliže dříve rušivé vlivy podstatným způsobem ztěžovaly velení a s ním i bojovou činnost vojsk, pak v současných podmínkách mohou znamenat pro ozbrojený systém, který je jím vystaven, nedozírné až katastrofické následky.

Všimněme si nyní poněkud podrobněji jednotlivých rušivých vlivů podle již uvedeného rozdělení.

a) Působení nepřítel

Nejvíce rušivých vlivů je dílem záměrné činnosti protivníka. Současně jsou tyto vlivy nejúčinnější.

Proti místům velení může nepřítel rozvíjet tuto činnost:

- ke zjištění dislokace míst velení zaměřit všechny druhy průzkumu;
- zjištěná místa velení ničit úderem letectva, raket a dělostřelectva;
- místa velení může nepřítel ničit výsadky, diverzními skupinami, zbytky pozemních vojsk, které buď nebyly zničeny v průběhu operace, nebo které pronikly mezerami v sestavě vlastních vojsk;
- součástí působení nepřítel je i psychologická válka a ideologická diverze;
- k narušení nebo paralyzování velení může vést elektronickou válku.

Nepřítel má značné množství efektivních prostředků k vedení všech druhů průzkumu.

Nepřátelský průzkum chápeme za rušivý vliv v tom smyslu, že ačkoliv sám na místa velení rušivě nepůsobí, je nezbytnou podmínkou pro efektivní použití všech prostředků ničení.

Současný stav prostředků ničení umožňuje v poměrně krátkých lhůtách účinné údery na zjištěná místa velení. Vysoce účinným prostředkem ničení je letectvo, které může vést průzkum a bezprostředně zjištěné cíle ničit. Místa velení operačního stupně mohou ničit i úderem raket, zejména operačně taktického a operačního dosahu. Nasycenost vojsk těmito druhy raket se systematicky zvyšuje. Úderem dělostřelectva mohou ničit především předem určená místa velení. Klasickými prostředky může nepřítel vyřadit pouze jednotlivé složky míst velení a dočasně narušit činnost míst velení.

Protiradiotechnická činnost nepřítel může narušit nebo dokonce paralyzovat činnost různých radiotechnických zařízení na kratší nebo delší dobu.

Při výčtu možností nepřítel nelze opomenout ani vedení psychologické války, která může vážným způsobem narušit morálně politický stav vojsk a orgánů velení.

b) Působení zbraní hromadného ničení

Zbraně hromadného ničení jsme úmyslně vzhledem k jejich vysoké důležitosti a účinnosti vydělili a stanovili jako samostatný rušivý vliv. Pro toto vydělení hovoří i ten fakt, že na místa velení může rušivě působit nejen ZHN nepřítel, ale i použití vlastních ZHN, zejména jaderných zbraní (poruchy v rádiovém spojení po vlastních jaderných výbuších, překonávání prostorů zamořených vlastními ZHN atd.).

Armádní místa velení by mohl nepřítel napadat těmito druhy ZHN:

- jadernými zbraněmi,
- chemickými zbraněmi,
- bojovými biologickými látkami,
- zápalnými látkami.

Jaderné údery mohou být vedeny na místa velení nejen při jejich setrvávání na místě, ale také za přesunu a to buď přímo na jednotlivé proudy nebo na objekty, které jsou na ose přesunu nebo poblíž ní.

Místa velení budou pod vlivem všech ničivých faktorů jaderného výbuchu: tlakové vlny, světelného a tepelného záření, pronikavé radiace a radioaktivního zamoření.

Jaderné výbuchy vyvolávají značné ztráty osob a techniky, které nelze doplnit v krátkých lhůtách. Kromě toho mají podstatný vliv na spolehlivost spojení a činnost elektronických zařízení.

Kromě přímých jaderných úderů může nepřítel k zamoření terénu používat i různých radioaktivních látek.

Velmi nebezpečné jsou bojové chemické látky, zejména ty, které lze detekovat jen se značnými potížemi a které mají rychlé a vysoké účinky i při nízké koncentraci. Praktická činnost vojsk USA ve Vietnamu a neustále rozšiřovaný výzkum a výroba těchto látek v kapitalistických státech ukazují, že se imperialisté jejich použití nevzdávají.

Velkou pozornost věnuje pravděpodobně nepřítel i výzkumu bojových biologických látek, které prakticky zkoušel již v průběhu korejské války.

Nebezpečné jsou i zápalné látky, které se běžně používají v lokálních válkách a jsou s nimi bohaté zkušenosti.

V současné době byly již uveřejněny dílčí zprávy o zcela nových typech zbraní hromadného ničení, které svým rozsahem a ničivými účinky předčí všechny dosud známé zbraně. V úvahu přichází zejména masové použití laserů s dostatečně vysokým výkonem a použití plazmy.

Všechny uváděné druhy zbraní hromadného ničení mohou buď zcela vyřadit nebo na delší dobu ochromit činnost velení.

c) Vliv vlastních vojsk

Vliv vlastních vojsk na místa velení se na rozdíl od působení nepřitele nemůže projevit ničivými účinky, ale může ulehčit nebo ztížit činnost míst velení.

V podstatě lze říci, že odolnost míst velení, co se týče vlastních vojsk, ovlivňuje:

- jejich činnost, ať již dosazená nebo předpokládaná;
- jejich úkoly;
- jejich stav se zřetelem na morálně politický stav, bojeschopnost, stupeň výcviku a připravenost k plnění úkolů, rozmístění, počty, ztráty, doplňky apod.

K rušivým vlivům dále patří i nesoulad mezi podsystémem velení a ostatními podsystémy vševojskové armády.

d) Vliv časových podmínek

Faktor času nabyl mimořádně velkého významu a stal se jednou z hlavních podmínek pro uchopení a udržení iniciativy a dosažení úspěchu v boji a operaci. Charakter současného boje a operace je příčinou toho, že o vyřešení řady problémů rozhodují minuty a že řešené problémy jsou čím dál komplikovanější. Značnou roli zde hraje rychlost sběru, zpracování a předávání informací. Z časového hlediska se požaduje, aby struktura a vybavení míst velení ve své podstatě zabezpečovala vysokou rychlost, operativnost a efektivnost jejich práce.

e) Vliv počasí

Stav počasí může příznivě nebo nepříznivě ovlivnit budování míst velení, jejich maskování, rozmístění a do značné míry ovlivňuje i pracovní podmínky štábů. Kromě toho roční doba, denní a noční čas ovlivňují organizaci budování a provoz spojovací soustavy. Atmosférické podmínky, zejména sluneční činnost a atmosférické bouře mají nepříznivý vliv na šíření rádiových vln a na poruchy v rádiovém a radioreléovém spojení. Vliv počasí se může projevit zejména v podstatném prodloužení dob plánovaných pro přemísťování a budování míst velení.

f) Vliv terénu

Vliv terénu na odolnost míst velení můžeme posuzovat ze dvou hledisek:

- z topograficko-geodetického a
- hydrometeorologického.

Členitost, pokrytost a průchodnost terénu, vodní toky a přehrady, přítomnost velkých osídlených center, komunikační sítě, přirozené a umělé překážky do značné míry ovlivňují rozmísťování a přemísťování míst velení, jejich ženižní budování a maskování i činnost spojovacího systému.

g) Vliv připravenosti osob k plnění funkčních povinností

Rozvoj zbraňových systémů, zejména ZHN všeho druhu, pokračující technizace vojsk, modernizace prostředků a metod velení a podmínky vedení soudobého boje a operace kladou vysoké nároky na připravenost příslušníků štábů k plnění funkčních povinností, která je jedním z rozhodujících činitelů pro zachování stálosti velení vojskům.

Vysoké morální a politické vlastnosti, odborná připravenost, fyzická a psychická odolnost, zkušenost lidí a jejich znalosti v řízení a využívání soudobé techniky jsou základním předpokladem pro úspěšné řízení bojové činnosti vojsk a pro překonávání těžkostí, které s sebou nese soudobá válka.

Rozsah ničivosti ZHN způsobuje, že štáby jsou zranitelné stejně jako bojující vojska. Na jejich práci budou působit stejné psychologické vlivy, tedy i možnost ztráty života, jako na bojující vojska, ale i další vlivy vyplývající z úlohy a postavení štábů při řízení bojové činnosti.

Protože na každého pracovníka štábu bude působit mnoho vlivů, z nichž nejdůležitější budou permanentní ohrožení života, permanentní strádání, vysoce dynamická činnost, dlouhodobost činnosti bez možnosti ji přerušit, vysoké nároky na duševní činnost apod., můžeme hovořit o tzv. „komplexní existenční zátěži“.

h) Vliv organizační struktury míst velení

Organizační struktura míst velení, podobně jako celý systém velení, podléhá neustálému procesu proměn a zdokonalování. To vyplývá ze změn, ke kterým dochází na bojišti a ze stále se zvyšujících požadavků kladených na velení.

Do kategorie rušivých vlivů vyplývajících z organizační struktury míst velení můžeme zahrnout:

- rozmisťování míst velení a jejich členění;
- obnovu a převzetí velení při narušení nebo vyřazení jednotlivých míst velení;
- přemisťování míst velení;
- ochranu a obranu míst velení.

Rušivé vlivy vyplývající z organizační struktury míst velení ovlivňují nejen funkci míst velení, ale i možnosti průzkumu a prostředků ničení nepřítelů a tím i odolnost míst velení. Účinek rušivých vlivů se posiluje nebo zeslabuje úměrně se stupněm výcviku a připravenosti štábů a také s jejich schopností správně reagovat na působení vnějších rušivých vlivů.

i) Vliv pracovního režimu

Vliv pracovního režimu na odolnost míst velení se projevují zejména v oblastech:

- pracovního vypětí příslušných míst velení;
- organizace odpočinku;
- pracovního prostředí;
- informačního procesu;
- efektivnosti a pružnosti velení.

Podmínky pro práci štábu by měly být vždy optimální. Nedostatečné technické vybavení štábů neumožňuje využívat pokrokových metod a prostředků řízení, čímž se zvyšuje zatížení a únava osob. Dochází ke svalové, nervové a psychické únavě, kterou způsobuje nepohodlná pracovní poloha, nedostatečné přestávky a odpočinek, práce v nevhodném oděvu, špatné osvětlení, nevhodné barevné slazení pracovišť a jejich špatné prostorové uspořádání, hluk, nedostatky v klimatizaci apod. Tyto nedostatky ve svém důsledku snižují odolnost míst velení.

j) Vliv technického vybavení

I když jsou místa velení vybavena technikou různého druhu, pro odolnost míst velení má rozhodující význam především dopravní technika, spojovací a v současné době zaváděná mechanizační a automatizační technika.

Množství úkolů kladených na štáby vede ke značnému růstu technických zařízení a jejich složitosti. V důsledku složitosti technických prostředků a celých systémů se zmenšuje jejich spolehlivost. Přitom spolehlivost činnosti místa velení je přímo závislá na spolehlivosti jeho technických prostředků a konstrukci systému jako celku. Proto se také vyžaduje jednoduchost techniky a její exploatace a kromě toho, aby tato technika plnila všechny požadované úkoly.

Mobilní, spolehlivá a moderní technika, konstruovaná na základě nejnovějších zkušeností a výsledků vědeckotechnického rozvoje, může do značné míry zvýšit odolnost míst velení.

Nekladli jsme si za cíl vyčerpat všechny rušivé vlivy, které na systém velení a tím i na místa velení působí. Je zřejmé, že se jednotlivé rušivé vlivy navzájem prolínají, úzce spolu souvisí a hrají rozhodující roli při plnění funkce systému velení. Přitom je třeba vidět, že řada rušivých vlivů má objektivní, ale značná část i subjektivní charakter. Schopnost realizovat funkci velení závisí tedy na tom, jak odolný bude systém velení vůči všem rušivým vlivům.

Prvotní a rozhodující vliv na funkci a organizační strukturu daného systému mají vnější rušivé vlivy a to zejména činnost nepřítele a jeho jaderných zbraní. Vnitřní rušivé vlivy samy o sobě nejsou takového charakteru, aby mohly zcela paralyzovat plnění funkce míst velení, i když je mohou do značné míry ztížit.

Poněvadž místa velení jsou smíšenými systémy tvořenými jak lidmi tak i technikou, nemůžeme jednoznačně rozlišovat působení rušivých vlivů pouze na lidi nebo pouze na techniku. Funkce systému je totiž přímo závislá na kvalitě činnosti obou těchto složek systému, které jsou navíc vždy v přímé vzájemné vazbě.

Reakce na působení systému rušivých vlivů spočívá v realizaci různých opatření, která odolnost míst velení zvyšují. K nejdůležitějším opatřením patří zejména:

- všestranná příprava velitelů a štábů k velení v soudobých podmínkách, tj. zejména příprava politická, psychická, odborná, všechny druhy velitelské přípravy, praktické zkušenosti důstojníků apod.;

- obrana míst velení proti pozemnímu a vzdušnému napadení. Sem zvláště patří ničení ZHN a jejich prostředků dopravy na cíl, protivzdušná obrana, pozemní obrana apod.;

- ochrana míst velení proti rušivým vlivům nepřítele. Hlavními prostředky ochrany míst velení jsou i opatření k utajení rozmístění míst velení (maskování, manévr, skryté rozmístění, utajení činnosti aj.), ženíjní budování míst velení, ochrana oproti protiradiotechnické činnosti nepřítele, využívání terénu, vhodné členění míst velení apod.;

- rychlá obnova narušeného systému míst velení jako např. i organizace převzetí velení, záložní štáby, obnova spojení, záloha techniky, likvidace následků napadení apod.;

- využívání nejmodernější techniky, zvláště techniky mechanizační a automatizační, dopravní, spojovací apod. s cílem zkrátit a zexaktnit rozhodovací procesy.

Závěrem chceme zdůraznit, že odolnost míst velení nebo každého jednotlivého místa velení není v každém čase nebo prostoru stejná. Místa velení přicházejí v průběhu operace určitými situacemi, které se pravidelně nebo nepravidelně opakují. Kvalita odolnosti míst velení v těchto různých situacích a činnostech bude kolísat.

Vzhledem k důležitosti problematiky odolnosti míst velení je třeba se jí dále zabývat, zejména se zřetelem na určení a charakterizování kvality odolnosti míst velení, jejich kvantitativních ukazatelů i kritérií odolnosti.